

Busemarke langdysse

En 5.500 år gammel gravplads fra tidlig bondestenalder

Den 30 x 9 meter store Busemarke-langdysse blev opført omkring 3.500 f. Kr. af den såkaldte "Tragtbægerkultur", som grundlagde landbruget i Danmark. Langdysssen er sammen med næsten samtidige runddysser, de ældste synlige gravanlæg vi har.

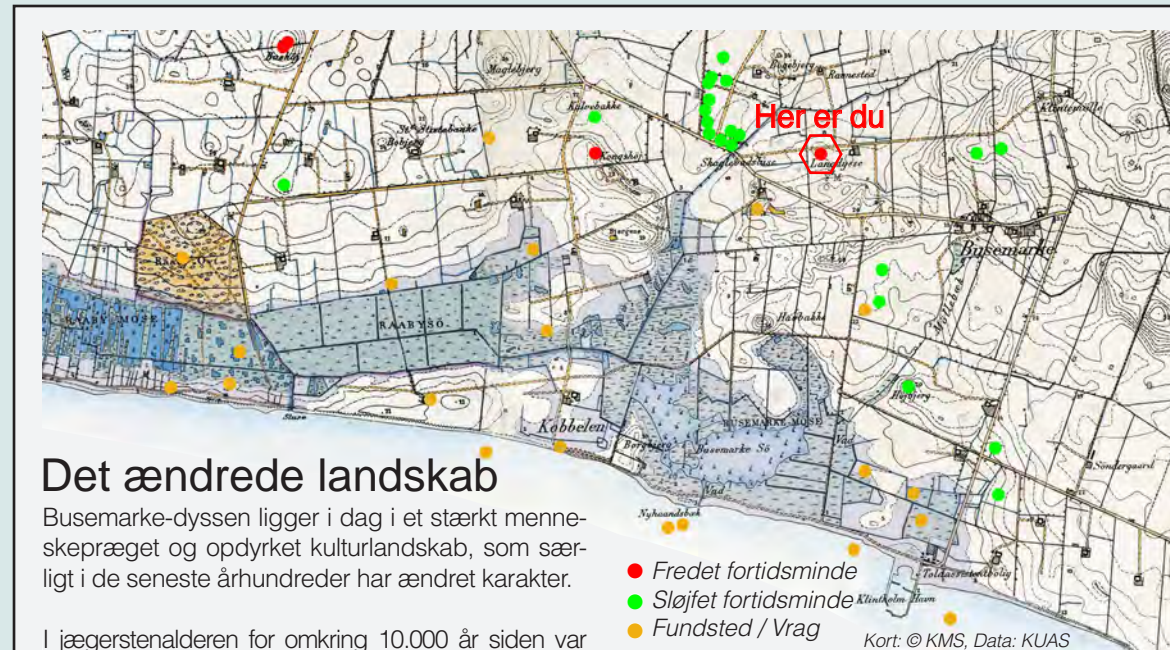
I højens østende ses et smalt, rektangulært gravkammer med tre af oprindeligt fire kantstillede bæresten. Kammeret var oprindeligt dækket med en eller flere flade dæksten og lå tidligere helt skjult i jordhøjen. Graven var plyndret allerede i 1880 da Nationalmuseet for første gang beskrev dyssen. Derfor kendes ingen fund fra stedet.

Langdysser indeholder oftest flere gravkamre. Den asymmetriske placering antyder, at højen måske skjuler flere gravkamre. Gravene kan være tilføjet løbende og højen blev måske forlænget. Yngre gravkamre, som har en mere afrundet (polygonal) form, blev også mange gange tilføjet en smal gang til den sydlige højfod, hvorved graven kunne genanvendes.

Langdysssen og tilsvarende runddysser, der som regel kun rummer et gravkammer, er forløberer for bondestenalderens fuldt udviklede fællesgrav: Jættestuen. Jættestuen har et stort fælles gravkammer med gang og er opført med tanke på genbrug.

Selvom vi ikke kender til fund fra langdysssen er det alligevel et imponerende anlæg. De store randsten langs højfoden og især de tre store gavll- eller stævnsten i vestenden giver et godt indtryk af stenalderbøndernes arkitektoniske evner. I østenden står én gavlstent tilbage, én mangler og den sydøstlige hjørnsten ligger ved højfoden. Herpå ses 63 indhuggede skåltegn.

Den nu fredede Busemarke-dysse ligger klassisk og relativt lavt i landskabet ganske nær stenalderens kystlinie. De fleste andre fortidsminder i området blev sløffet i forbindelse med agerbrugets fremdrift. Syd for dyssen har der ligget flere gravhøje og fra marken ca. 500 meter mod nordvest kendes hele 12 sløjfede gravhøje.

Det ændrede landskab

Busemarke-dyssen ligger i dag i et stærkt menneskepræget og opdyrket kulturlandskab, som særligt i de seneste århundreder har ændret karakter.

I jægerstenalderen for omkring 10.000 år siden var Møn adskilt af et smalt nord-syd orienteret sund ved Borre. Da langdysssen blev opført for ca. 5.500 år siden, havde landet hævet sig noget. Havet dækkede dog stadig det flade areal, som sidenhen blev til Busemarke Mose og Råby Sø kort syd og sydvest herfor (= lyseblå markering på kortet). Fra nord skar en fjordarm sig helt frem til 1600-tallet ind til købstaden Borre.

Under den fortsatte landhævning blev den nuværende kystlinie dannet. Det gamle stenalderhav blev til ferskvandssøer, som langsomt voksede til og herved skabtes store moseområder. Det er dette billede kortet herover fra 1888 gengiver. Moserne blev udnyttet til tørveskær for brændsel og ved Råby Mose opstod igen små, åbne vandspejle.

Store arealer ved Råby Sø og Busemarke Mose blev også drænet og afvandet, så den frugtbare jord kunne opdyrkes eller bruges til græsning og høslet for husdyr.

I dag er størstedelen af området opdyrket agerland og lige vest for langdysssen har store råstofgravninger skabt moderne søer i dybe huller. Der er også anlagt flere mindre plantager - f.eks. på det gamle Råby Oved og ved højledraget "Bjergene" langs vestkanten af den gamle fjordarm kort mod sydvest. Som langdysssen du står ved, er det altså menneskespor, som startede, da vi i bondestenalderen for første gang begyndte at opdyrke landskabet!

Foto: Pröhl / Milstreu © På tegningen til venstre ses Busemarke-langdysssen, som Nationalmuseets dygtige illustratør A. P. Madsen gengav den under museets første besigtigelse i 1880. Dengang var randstenskæden omkring højen næsten intakt. Som nu stod kun en af de tre store stævnsten i østenden oprejst. På oversiden af den sydligste væltede stævnsten, som nu ligger i niveau med højen, ses ikke mindre end 63 indhuggede skåltegn. De blev først tilføjet i bronzealderen (1.700 - 500 f. Kr.) - altså mere end 2.000 år efter at langdysssen blev opført og vidner om stedets brug gennem årtusinder.

Busemarke Long Barrow

The long barrow here at Busemarke is around 5500 years old. In the Neolithic period, Denmark's earliest farmers began raising burial monuments for their dead. In the east end of the mound, you can see a small stone-built burial chamber, which was originally roofed with a flat stone and concealed within the hill. The hill may contain other similar burial chambers. The mound has not been excavated and appears as it did when the site was first registered by the National Museum in 1880. As a result, we have no information on any archaeological finds from the burial chambers.

The long barrow was constructed to be as visible as possible. The peristaliths, or kerbs of stones, at the ends of the hill are particularly noticeable. The toppled stone at the southeast foot of the hill was once one of three such stones on the mound's east side. It contains 63 carved cup marks from the Bronze Age (1700-500 BCE), evidencing the site's spanning over the course of a millennium.

The landscape here has changed significantly over time. In the Palaeolithic period, Møn was divided by a bay stretching across the valley from Busemarke to Borre and up to the north coast of the island. Although water levels dropped as the land rose, it was possible to sail into Borre from the north up until the 1600s.

Busemarke langdolmen

Der Langdolmen bei Busemarke ist um die 5.500 Jahre alt. Die ersten Bauern Dänemarks errichteten das Grabmal für Ihre Toten. Am Ostende des Hügels liegt eine kleine mit Steinen errichtete Grabkammer, die ursprünglich mit flachen Steinen abgedeckt und völlig im Hügel eingebettet war - und vielleicht beinhaltet der Hügel mehrere entsprechende Grabkammern. Als das dänische Nationalmuseum den Ort 1880 zum ersten Mal registrierte, sah das Grab aus wie heute. - Deshalb sind auch keine Funde des Grabes bekannt.

Der Langdolmen wurde errichtet, damit man ihn sehen konnte. Besonders die grossen Stevensteine an den Enden sind markant. An dem einen der ursprünglichen drei Steine am Ostende, der am südöstlichen Fuss umgekippt liegt, kann man 63 eingearbeitete Schälchen aus der Bronzezeit (1.700 - 500 v.Chr.) sehen - diese Stätte wurde deshalb über Jahrtausende hinweg benutzt.

Auch die Landschaft hat sich verändert. In der älteren Steinzeit war Møn mit einem Sund durch die Senkung von Busemarke über Borre bis zur Nordküste getrennt. Der Wasserspiegel wurde jedoch durch die Landhebung geändert; bis in die Jahre des 17. Jahrhunderts konnte man von Norden aus nach Borre fahren.

Se mere om Busemarke langdysssen på www.fortidsmindeguide.dk og www.vordingborg.dk eller scan QR-koden øverst til højre